

[Gepubliceerd in Klankbord, kerkblad voor IJsselmuiden, 29 mei 2010]

© Klaas Spronk

Het Job model

Er woeden in Nederland heftige discussies over de relatie tussen kerk en Israël. Dat is een gevoelig thema. De meningen liggen ver uiteen en de tegenstanders zijn vaak onverzoenlijk en niet tot compromissen bereid. Wat je op dit terrein ook beweert en hoe je dat ook doet, het roept altijd weerstand op. Onlangs werd dat weer bewezen door de brief van het moderamen van onze kerk aan de ambassadeur van Israël. Heel genuanceerd werd daarin om aandacht gevraagd voor de situatie van de Palestijnen. Nadrukkelijk werd ook de gerechtvaardigde wens van Israël om erkenning en veiligheid gehonoreerd. Toch ontstak er een storm van protest en kreeg het moderamen bittere verwijten naar het hoofd geslingerd, alsof het ging om de zoveelste daad van antisemitisme.

Wanneer je let op de manier waarop de Bijbel in stelling wordt gebracht, zie je dat bijna iedereen in de discussie Bijbelteksten gebruikt om zijn gelijk te halen. Zo wordt datgene wat de tegenstanders nog verbindt, namelijk het respect voor de Bijbel als heilige tekst, iets wat de onderlinge tegenstellingen juist versterkt. De een haalt de Bijbel aan om te bewijzen dat God voor altijd heeft gekozen voor Israël en dat de gave van het land daar onlosmakelijk mee is verbonden. De ander komt met teksten uit de Bijbel die bewijzen dat bij God recht en gerechtigheid voorop staan.

Onlangs nam ik deel aan een conferentie waarin vrijwel alle groepen die zich in Nederland met kerk en Israël bezig houden waren samen gebracht, om na te denken over de manier waarop we in Nederland nu verder moeten in deze discussie. De bijeenkomst was op zich al een mooie prestatie. Vaak wordt er op dit terrein alleen maar óver elkaar en niet mèt elkaar gesproken. Een van de onderwerpen waarover het ging was het Bijbelgebruik. Iemand had op een rijtje gezet hoe dat gebeurt en welke teksten daarbij worden gebruikt. Dat was verhelderend, maar ook frustrerend. Je zou de moed verliezen om de Bijbel nog te gebruiken. Sommige mensen kiezen daar dan ook voor. Ze laten de Bijbel er liever buiten, al was het alleen maar uit respect. Liever geen Bijbelgebruik dan dat de Bijbel wordt misbruikt om het eigen gelijk te bewijzen.

Hoewel ik dat kan begrijpen, wil ik nog niet toegeven aan die neiging. Daarvoor heb ik binnen kerk en universiteit teveel goede ervaringen opgedaan met de Bijbel als bron van inspiratie. Op de conferentie stelde ik voor om de Bijbel te lezen volgens het model zoals ik dat aantref in het boek Job. Ook daarin gaat het om een heel moeilijke theologische discussie: wat heeft God met het lijden te maken? Job en de vrienden gaan daarover in gesprek. Ze kunnen het niet met elkaar eens worden. Uiteindelijk worden de vrienden veroordeeld: zij hebben niet goed over God gesproken. Maar ook Job krijgt te horen dat hij het niet bij het rechte eind had.

Wie de moeite neemt om zich te verdiepen in wat de vrienden van Job zeggen ontdekt dat zij geen onzin spreken. Elifaz zegt dat Job zich moet verootmoedigen, zoals elk zondig mens dat behoort te doen voor God. Bildad legt er de nadruk op

dat God rechtvaardig is en dat geen mens rechtvaardig is voor God. Sofar benadrukt dat geen mens God kan doorgronden. Elihu stelt dat God mensen op de proef stelt om hem tot bekering te brengen. Dat zijn allemaal uitspraken waar niets mis mee is en die je ook in andere Bijbelboeken tegen komt. Toch gaat Job er hartstochtelijk tegen in, omdat ze hem in zijn situatie niet aanspreken.

Het eind van het verhaal is dat Job zich bekeert. Hij doet dus in feite wat zijn vrienden hem aanraadden. Ook Elihu zat er niet ver naast met zijn gedachten over God die mensen op de proef stelt. Waar het nu om gaat is niet de goede afloop, maar juist de moeilijke fase die daaraan vooraf ging. Die lijkt sterk op wat we meemaken in de eindeloze discussies rondom kerk en Israël. De ene mening sluit de andere uit en toch is iedereen overtuigd van het eigen gelijk en heeft daar ook goede (Bijbelse) argumenten voor. In zoverre lijkt men op een vriend van Job. Wat men nu zou kunnen doen om verder te komen, is te zoeken naar tegenspraak. Dat is namelijk wat er in het boek Job steeds gebeurt. Job spreekt zijn vrienden tegen en God spreekt Job tegen.

Wie heilig overtuigd is van het eigen gelijk, zou eens op zoek moeten gaan naar tegenspraak in de Bijbel. Daarmee doe je de Bijbel meer recht dan wanneer je de Bijbel alleen maar gebruikt om je eigen gelijk te onderbouwen. Dan kan de Bijbel de rol krijgen die profeten in de Bijbel vaak vervullen wanneer ze ingaan tegen de algemeen geaccepteerde religieuze opvattingen van hun tijd. Het is ook een gepaste vorm van bescheidenheid. Laten we niet te snel denken dat wij weten hoe het zit. Het laatste oordeel is niet aan ons. We moeten het nu zien uit te houden in de situatie van stem en tegenstem.

Het Job model van Bijbel lezen is niet moeilijk toe te passen. Het beste gaat het met vrienden. Dat zijn mensen die je eerlijk de waarheid durven zeggen en die de tijd en moeite nemen zich in jouw standpunt te verdiepen. Als je Bijbel wilt gebruiken, lees die dan samen. Doe het in een situatie waarin je open staat voor elkaar en waarin je samen niet bang bent om sommige vragen nog open te laten.